

MEISJES KIJKEN

MEISJES KIJKEN

OF MEISJESCULTUUR IN DE SPIEGEL

LINDA DITS
PEDRO DE BRUYCKERE

D/2013/45/279 – ISBN 978 90 820 3370 0 – NUR 740

Vormgeving cover: Koen Bruyñeel

Vormgeving binnenwerk: Wendy De Haes

© Linda Duits, Pedro De Bruyckere, Uitgeverij Lannoo nv, Tielt
en Van Duuren Psychologie, Culemborg, 2013.

Uitgeverij LannooCampus maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimedialdivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

Alle rechten voorbehouden.

Niets van deze uitgave mag verveelvoudigd worden en of
openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie,
microfilm, of op welke andere wijze dan ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Uitgeverij LannooCampus
Erasme Ruelensvest 179 bus 101
3001 Leuven
België
www.lannoocampus.be

Van Duuren Psychologie bv
Triosingel 38
4101 XC Culemborg
Nederland
www.vanduurenpsychologie.nl

INHOUD

Voorwoord	9
Hoofdstuk 1: Een geschiedenis van meisjes	15
Waarom jongeren?	16
Waarom meisjes	20
Jaren '70: Ze komen de slaapkamer niet uit, slaapkamercultuur	22
Jaren '80: De ontdekking van de meisjes door het feminisme	23
Jaren '90: I tell you what I want, what I really, really want	26
Jaren '00: Let's get dirty, neoliberale slachtoffers	28
Conclusie	29
Hoofdstuk 2: Vriendschap	35
Vriendschap, intiem en vol geheimen	36
De vele gezichten van roddel	40
Van vriendschap tot geweld	43
Conclusie	46
Hoofdstuk 3: Seks en seksualiteit	51
Portret: Nazli is bang voor jongens	52
Portret: Odecia heeft verkering	54
Portret: Priscillia valt door het net	57
Brave gemiddelden	58
Uitzondering: breezersletjes	62
Bi- en homoseksuele meisjes	66
Meisjes kijken naar porno	69
Conclusie	72

Hoofdstuk 4: Sociale media	77
Online opgroeien	79
Soms zegt een foto meer dan 1000 woorden...	81
Sociale media en privacy	83
Niet iedereen wil online	85
Sociale media als een oefenplaats	86
Conclusie	88
Intermezzo: Een echte meisjes-subcultuur	89
Wie zijn de paardenmeisjes?	90
Het bijzondere paard	91
Van galop naar draf, verloop	93
Hoofdstuk 5: Seksualisering	97
Drie termen, één probleem?	98
Seksualisering van meisjes, help, ze doen het!	100
Girls on film, effecten van geseksualiseerde videoclips op jongeren	103
Jonge meisjes zelf over seksualisering	103
Oudere meisjes over geseksualiseerde videoclips	105
Take me to the candy shop: zijn clips viezer geworden?	107
Conclusie	108
Hoofdstuk 6: It's a hard knock life, groepen en pesten	113
Kliekjies, lifestyles en subculturen	115
Erbij horen en populair zijn	117
Pesten en cyberpesten	119
Drama in plaats van pesten?	123
De logische slachtoffers van online pesten	124
Conclusie	125
Hoofdstuk 7: Uiterlijk en normen	129
Het belang van het lichaam	131
De norm van normaal zijn	132
De norm van keuze	133
De politiek correcte norm	135
De norm van authenticiteit	138

Krijg je anorexia van tijdschriften lezen?	139
Conclusie	141
Hoofdstuk 8: Nieuwe heldinnen	147
Lang leve Lady Mama	148
Aanknopingspunten in plaats van rolmodellen	149
Muziek, gaga worden over boybands	150
I promised myself, de betekenis van popsterren voor meisjes	151
Miss Lightyear? Heldinnen in populaire films en series	154
Leren van soaps, de betekenis van fictieve karakters voor meisjes	156
Worden meisjes ambitieuzer?	159
Conclusie	161
Gebruikte literatuur	163

VOORWOORD

“Meisjes, ze zijn het andere soort, meneer.”

Raymond van het Groenewoud roept het in ‘Meisjes’ uit. Ze zijn voor de Vlaamse oerrocker ‘t allermooist op aard’, maar ook iets vreemds, onbegrijpelijk en vooral ongrijpbaar. Je kunt ernaar kijken, maar ze blijven onbegrijpelijk. Eerder zong Cyndi Lauper dat meisjes alleen maar plezier willen maken. Na de girlpower van de Spice Girls leerden we van Gwen Stefani en haar band No Doubt dat ze meer wilde zijn dan ‘just a girl’.

Voor veel ouders zijn dochters vaak vooral een bron van zorg. De wereld lijkt voor meisjes vooral een stuk bozer en gevaarlijker dan voor hun mannelijke leeftijdsgenoten. Voor veel leerkrachten zijn meisjes makkelijker in de klas, makkelijker dan die luidruchtige jongens. Tegelijk krijgen die jongens in de les dan weer vaak de moeilijkere vragen voorgeschoteld.

En dan zijn er de talloze boeken, series en films waarin meisjes opduiken. Weliswaar meestal niet als hoofdfiguur, behalve als het specifiek geschreven is voor meisjes, en dan nog. Je ziet ze steeds weer voorbijkomen, de stereotiepe beelden van de brave boekenwurm, de achterbakse roddelaarster, de populaire schoonheid, de alternatieve rebel enzovoort.

In dit boek gaan we meisjes kijken en zullen al deze figuren ook de revue passeren, net zoals de Queen B’s en de breezersletjes, echter steeds maar heel kort. Ze fungeren enkel als vertrekpunt. We zullen kijken in welke mate deze populaire beelden kloppen door ze te toetsen aan de wetenschap. Daarbij kijken we vooral naar onderzoek waarin meisjes zelf aan het woord komen. Het beeld dat zo ontstaat van meisjes van vlees en bloed verschilt sterk van deze eendimensionale personages.

NIET ENKEL KIJKEN: PRATEN MET MEISJES

Twee van de belangrijkste inzichten die we opdeden bij het voorbereiden van dit boek is dat veel onderzoeken over jongeren doorheen de tijd vooral over jongens gaan. Bij onderzoek waar wel ook naar meisjes gekeken wordt, wordt er meestal vooral *over* meisjes gepraat. Slechts zelden praten de wetenschappers *met* meisjes. Die laatste fout wordt trouwens niet alleen door onderzoekers gemaakt. Hoe vaak hoor je meisjes zelf aan het woord in het publieke debat over bijvoorbeeld de hoofddoek?

Met dit boek willen we heel bewust niet in die val trappen. Wanneer je met meisjes zelf gaat praten, ontstaat een heel ander beeld dan wat je zou verwachten op basis van berichten in de media. Spectaculair ontsporen doen ze zeer zelden, of ze nu graag hoofddoeken of buiktruitjes dragen. Soms zijn meisjes zeer wijs, soms hopeloos onbevangen. Meisjes zijn vooral graag normaal. Dit boek laat zien hoe ‘normaal’ een heel divers begrip is.

Een belangrijke bron voor dit boek zijn de vele interviews en gesprekken die Linda deed met meisjes voor haar promotieonderzoek. Ze bracht vier jaar door met twee groepen meisjes, een groep uit een ‘witte’ wijk en een groep uit een ‘zwarte’ wijk. Dankzij die langdurige onderdompeling kunnen we laten zien hoe het alledaagse leven van meisjes eruitziet.

Deze getuigenissen en beschrijvingen zullen wetenschappelijke inzichten uit andere onderzoeken afwisselen om zo een genuanceerd en meer levens-echt beeld te schetsen van het leven van meisjes vandaag. Kijkt u mee?

EN ZIJN MEISJES NU ANDERS?

Natuurlijk! U toch ook?

HOE DIT BOEK TOT STAND KWAM

Hedendaagse vriendschappen zijn vaak een mengeling van offline en online contact. Voor de auteurs van dit boek is dat niet anders. Linda en Pedro ontmoetten elkaar voor het eerst in de universitaire wereld, op een congres over popmuziek. Hoewel het toen ook al klikte met een hoogoplopende inhoudelijke discussie, raakten ze pas echt bevriend online. Op Twitter bleek dat hun interesses goed op elkaar aansloten. Al snel wisselden ze stukken uit voor elkaars blogs, xyofeinstein.wordpress.com van Pedro en dieponderzoek.nl van Linda. Ook hun visies op jongeren-cultuur en de rol van media daarin bleken goed bij elkaar te passen. Zo ontstond langzaam het idee voor dit boek.

BEDANKT!

Bijzondere dank gaat uit naar Liesbet van Zoonen. Zij was de promotor van Linda's oorspronkelijke onderzoek en zonder haar was Linda zich zeer waarschijnlijk nooit gaan verdiepen in meisjes. Ook dank aan de meisjes van de twee scholen die centraal stonden in dat onderzoek. Dank aan de meisjes die de selfies (zelfportretten) hebben gemaakt die in dit boek staan: Brigitte, Joke, Julie, Madelon, Margot, Marieke, Sterre en Zahra. Dank ook aan Marina van der Wal en Remco Pijpers bij het verzamelen ervan.

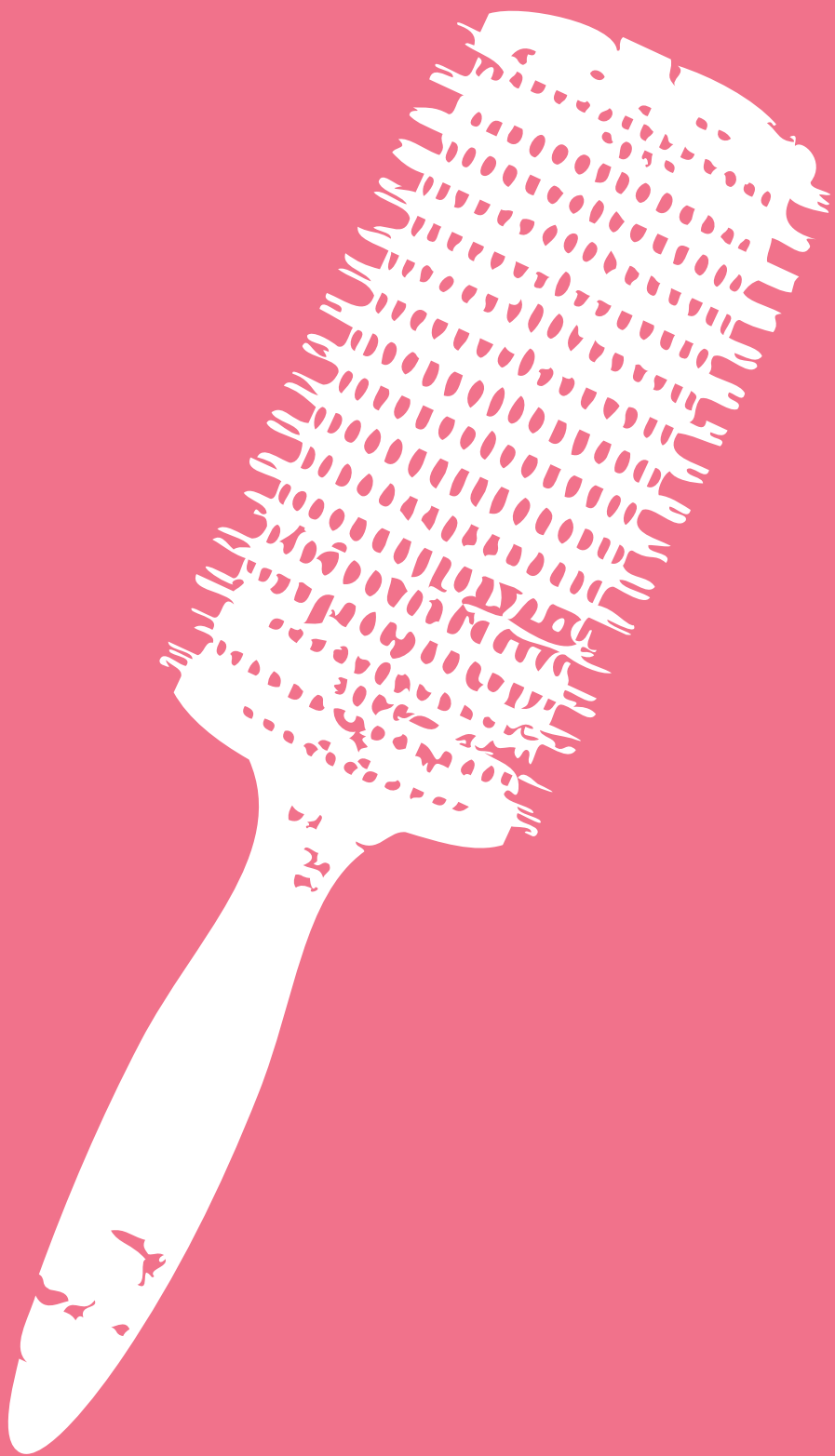
Linda en Pedro danken verder het team bij LannooCampus en Van Duuren Psychologie voor de kans om het eens over meisjes te hebben.

Linda dankt Chris Aalberts, Vincent Crone en Hans Klis voor hun feedback en rol als klankbord. Een speciaal woord is voor Lieven Heeremans, onverzettelijke bron van steun, inspiratie en afleiding.

Pedro dankt het enige meisje in zijn gezin, Helena, en onze 3 jongens, Clement, Emile en Remi, die gelukkig begrijpen dat als papa weer een boek wil schrijven die computer soms echt wel moet.

**Er komen
steeds nieuwe
zorgen bij,
terwijl oude
zorgen niet
weggaan**

HOOFDSTUK 1

EEN GESCHIEDENIS VAN MEISJES

De wereld van meisjes is een jungle, zeker voor Cady in de film *Mean Girls* (2004). Cady, een rol van Lindsay Lohan, is een 16-jarig meisje dat nieuw is op school. Ze maakt op haar eerste dag twee vrienden, Janis en Damian, die haar zeer precies uitleggen uit welke klikjes de school bestaat. De baas van alle klikjes zijn de Plastics, drie bloedmooie meiden geleid door de koningin Regina George (Rachel McAdams). Regina regeert met harde hand: ze manipuleert, vernedert en intimideert anderen om haar positie te behouden. Janis en Damian horen eigenlijk nergens bij, maar koesteren een diepe haat voor de Plastics. Tot verbazing van Cady willen de Plastics haar wel bij hun klikje inlijven. Samen met Janis bedenkt Cady vervolgens een plan om te infiltreren in de Plastics en zo wraak te nemen op Regina. Cady wil haar kapotmaken: ze wil Regina's vriendje afpakken, haar schoonheid verwoesten en haar vriendinnen tegen haar opzetten. Het doel is laten zien hoe slecht Regina is. Cady transformeert zichzelf in een Plastic, maar neemt onbedoeld ook de slechte karaktereigenschappen van Regina over. Ze besteedt steeds meer tijd aan haar uiterlijk en laat haar vrienden Janis en Damian in de steek.

Deze *Mean Girls* zet een beeld van pubermeisjes neer dat we kennen uit vele andere films. Roddel en achterklap tieren weelderig en populariteit is het enige wat er toe doet. Het beeld van de jungle wordt extra versterkt omdat Cady eerst in Afrika woonde. Net als in het dierenrijk geldt op de middelbare school: eten of gegeten worden. Ze vergelijkt haar schoolgenoten en hun gedrag steeds met wilde dieren. Maar op de middelbare school is het nog erger, want dieren zijn eerlijk en meiden zijn gemene, achterbakse verraders.

Mean Girls is gebaseerd op de bestseller *Queen Bees & Wannabes: Helping your daughter survive cliques, gossip, boyfriends & other realities of adolescence* uit 2002. Zoals de ondertitel aangeeft, is het boek vooral bedoeld voor ouders – eigenlijk vooral voor moeders. Het zelfhulpboek wil vooral een overlevingshandboek zijn voor de middelbare school. De film lijkt voornamelijk te suggereren dat die hulp dringend nodig is! De boodschap is duidelijk: zonder wijze sturing van ouders en andere opvoeders wordt het een puinhoop.

Maar is dat wel zo? Is de wereld van meisjes echt zo vreselijk? Is hun jeugd een periode die ze moeten overleven? Of beleven ze er ook plezier aan?

Dit boek laat aan de hand van (wetenschappelijk) onderzoek zien wat er zoal klopt van het beeld dat media over meisjes schetsen en wat toch net iets anders is. Het perspectief van de meisjes zelf staat daarbij centraal.

WAAROM JONGEREN?

Als je de wereld van meisjes wilt begrijpen, is het nodig om te verkennen hoe er in het verleden naar meisjes gekeken werd. Om dit te kunnen doen, moeten we eerst stilstaan bij de vraag waarom we überhaupt zo opvallend graag naar jongeren kijken. ‘De jongere’ is namelijk niet zomaar een natuurlijk verschijnsel.

In 2006 speelt Iggy Pop op het Nederlandse rockfestival Lowlands. Het wordt een legendarisch optreden. Zoals wel vaker is zijn bovenlijf ontbloot, maar nu hangt ook zijn spijkerbroek halverwege zijn billen. Iggy danst rond terwijl het publiek – een tent vol twintigers – hem opzweept. Iggy Pop, icoon van jongerencultuur, is op dat moment 59 jaar oud. In ditzelfde jaar komt de film *Vitus* uit met in de hoofdrol Teo Gheorghiu. Deze film vertelt het verhaal van een wonderkind dat geniaal piano kan spelen, net als Teo zelf. Teo Gheorghiu, wereldberoemd in de klassieke muziek, is bij het draaien van *Vitus* 14 jaar oud. Het contrast tussen Iggy en Teo is groot. Iggy Pop doet allerlei dingen die we associëren met jeugdcultuur, maar hij heeft geen jong lichaam. Teo Gheorghiu heeft wel een jong lichaam, maar zijn gedrag komt niet overeen met wat we meestal denken dat jongeren horen te doen.

Er is dus geen directe koppeling tussen wat we als jeugd en jeugdig ervaren en een jonge leeftijd. Wat betekent jeugd dan eigenlijk?

Het antwoord op die vraag hangt af van welke benadering je hanteert. We willen drie benaderingen van jeugd onderscheiden. Een eerste, biologische benadering, ziet jeugd als een periode waarin de mens geslachtsrijp wordt. De focus ligt op de lichamelijke veranderingen die zich voordoen tijdens de periode die we vaak de puberteit noemen.

De psychologische benadering is sterk verbonden met de biologische benadering. Ook hier wordt de nadruk gelegd op biologische veranderingen, maar nu wordt er naar de psychologische effecten van deze veranderingen gekeken. Tijdens de puberteit maakt het lichaam hormonen aan. Deze hormonen beïnvloeden de geest en veroorzaken zo bij pubers bijzonder gedrag: losgeslagenheid, geen mate kunnen houden, een te sterke focus op leeftijds-genoten en een constante zoektocht naar identiteit.

Een derde benadering is de sociaal-culturele. Volgers van deze benadering wijzen erop dat er aan leeftijd verschillende verantwoordelijkheden gekoppeld zijn. Een kind mag in de draaimolen, maar een volwassene mag zelf bepalen wanneer hij of zij gaat slapen. Kinderen mogen bepaalde dingen wel of juist niet, die voor volwassenen andersom gelden. 'De jeugd' gedraagt zich anders dan zowel kinderen als volwassenen. Dit betekent dat de sociaal-culturele benadering jeugd vooral ziet als een relationeel begrip tussen kind en volwassene in. Jongeren zijn nog wel afhankelijk van ouders, maar niet meer zo afhankelijk als kinderen. Jongeren hebben wel verantwoordelijkheden, maar niet zoveel als volwassenen. Die speciale positie betekent dat jongeren anders benaderd worden (op school, thuis, op het werk) en zich ook anders gedragen dan kinderen en volwassenen.

Voor alle benaderingen geldt dat deze levensfase een aanleiding lijkt tot zorgen: of er nu met een biologische, psychologische of een sociaal-culturele bril wordt gekeken, het idee is steeds dat deze fase mogelijk problematisch is. Jeugd als bron van zorg dus. Dit is niet nieuw. Het is al zo sinds de 'ontdekking van de jeugd'. In de middeleeuwen bestonden er wel adolescenten en tieners, maar deze woorden bestonden nog niet. Er waren dus wel mensen die jong waren, maar zij werden niet apart bekeken, zoals dat tegenwoordig gebeurt. De aanwezigheid van woorden bepaalt hoe we over iets kunnen nadenken. De jeugd werd dus 'ontdekt'.

Twee momenten zijn hierbij van belang. Rond 1900 komt de ontwikkelingspsychologie op. Het is een tijd van verstedelijking, van industrialisatie en ook van veranderingen in de manier waarop huishoudens opereren. De moderne idee van een maakbare samenleving overheerst. Problemen kunnen worden opgespoord en worden verholpen. Die samenloop van ontwikkelingen zorgt ervoor dat mensen gaan nadenken over de manier waarop ze kunnen omgaan met de verschillende periodes in een leven, de verschillende levensfasen. In deze tijd schrijft de Amerikaanse psycholoog G. Stanley Hall het boek *Adolescence* dat sterk bepaalt hoe we vandaag nog denken over de puberteit. Het Engelse woord *adolescent* – afgeleid van het Latijnse *adolescere*, opgroeien – komt zo in zwang om jongeren in deze levensfase aan te duiden.

GEEN TIENERS MAAR TWEENS

Sinds we de ‘tussenperiode’ jeugd kennen, zien we onder andere in marketing nieuwe opdelingen naar leeftijd verschijnen waarvan de *tweens* misschien het bekendst is. *Tweens* beschrijft een groep jongeren die *in between* zijn. Ze zijn geen kinderen meer, maar ook nog geen echte adolescenten en zeker nog geen volwassenen. De leeftijdsgrenzen van *tweens* zijn meestal van 9 tot 12 jaar. We vatten het al eerder samen in *De Jeugd Is Tegenwoordig*: *tween* meisjes zijn te oud voor *toys*, maar te jong voor *boys*.

Na de Tweede Wereldoorlog verandert er veel voor jongeren. Ze krijgen na het afschaffen van de kinderarbeid op het einde van de 19de eeuw al meer vrije tijd, maar nu krijgen ze ook eigen ruimte en een inkomen om te besteden. Jongeren blijven ook tegelijkertijd steeds langer op school. Ze gaan samenklitten en willen zich graag onderscheiden van hun ouders. Deze jongeren worden in Amerika vanaf de jaren ‘50 *teenagers* genoemd, en al snel volgt in het Nederlands het woord *tiener*. Dit woord is onlosmakelijk verbonden met de opkomst van specifieke vormen van populaire cultuur zoals de comic of strip, popmuziek en televisie. *Tieners* worden een doelgroep voor adverteerders die er baat bij hebben jongeren als aparte groep te gaan zien. *Tieners* gaan het in deze tijd belangrijk vinden om ‘cool’ bevonden te

worden. Al die populaire cultuur blijkt een handig middel om dit te bereiken, én om je te onderscheiden van je ouders. Door naar bepaalde muziek te luisteren die ouders vreselijk vinden, kun je tonen wie je bent.

STORM EN STRESS BIJ G. STANLEY HALL

Iedere psycholoog die geïnteresseerd is in jongeren heeft van G. Stanley Hall gehoord, maar bijna niemand heeft zijn boeken daadwerkelijk gelezen. Ze vormen niettemin de basis voor de huidige psychologische visie op pubers. In 1904 schreef hij twee boeken onder de titel *Adolescence*. Dit woord bestond al wel, maar werd dankzij de boeken van Hall een ingeburgerde term.

Volgens Hall duurt de adolescentie van 14 tot 24 jaar en wordt deze periode gekenmerkt door extreme emoties: storm en stress (*sturm und drang*). Adolescenten zouden vaak depressief zijn en op zoek zijn naar bijzondere gevoelens (sensaties). Ze zouden zich te veel op hun leeftijdsgenoten richten en dat zou ertoe leiden dat ze meer risicovol gedrag gaan vertonen.

Er zitten veel opmerkelijke ideeën in *Adolescence*. Zo zouden kinderen niet vòòr hun achtste moeten leren lezen. Hij denkt ook dat masturbatie vreselijke gevolgen heeft voor jongens, zoals hartproblemen en huiduitslag. Het boek mag dan uit 1904 stammen, lang voordat er televisie of games waren maakt Hall zich toch al zorgen over de ontvankelijkheid van de jeugd voor media-invloed. Hij ziet gevaar in kranten en boeken waarin criminaliteit verheerlijkt zou worden. Die media werken volgens hem bovendien verslavend: jonge adolescenten gaan vaak door een *reading craze*, enkel en alleen met het doel om verschillende emoties te ervaren!

WAAROM MEISJES

De opkomst van de woorden adolescent en tiener zijn bepalend geweest voor de manier waarop we nu naar jongeren kijken. We onderscheiden jeugd als een aparte levensfase omdat er een behoefte ontstaat om de specifieke gedragingen van jongeren te begrijpen en te analyseren op basis van hun afwijkende leeftijd. Die specifieke gedragingen – door hormonen gedreven worden of samenklitten en naar vreselijke muziek luisteren – worden vaak als zorgelijk gezien en afgekeurd. Er ontstaan allerlei experts die zich met deze bijzondere groep bezig gaan houden en wetenschappers gaan de lastige pubers, adolescenten en andere vreemde snuiters onderzoeken. Meer

kennis van de jeugd moet die experts beter in staat stellen jongeren te helpen of te begeleiden in hun proces naar volwassen worden. Het is dus logisch dat we jongeren vaak in verband brengen met problemen, of mogelijke problemen. Maar is het naast logisch ook terecht? Zoals je zult merken, denken wij dat de waarheid een stuk genuanceerder is.

Maar dit boek heet niet *Jongeren kijken* en zeker niet *Jongens kijken*. Er ligt een vooroordeel in het onderzoek dat eerder naar jongeren is gedaan. Jongerenonderzoek van voor pakweg 1980 gaat eigenlijk steeds over jongens. Of het nu gaat om de *mods* en rockers in het Verenigd Koninkrijk of de kuiven en nozems in Nederland, wanneer er sprake is van ‘jongeren’, gaat het in de praktijk over ‘jongens’.

Het zijn de jongens die in jeugdcultuur zichtbaar zijn, die zich anders gedragen dan volwassenen en die de aandacht van onderzoekers trekken. Wanneer deze eerste onderzoeken plaatsvinden, zijn de meeste onderzoekers nog mannen. Hen valt het niet op dat meisjes niet in hun onderzoeken voorkomen. Onderzoeker Angela McRobbie ziet dit gebrek wel. Hoe kan het dat meisjes helemaal geen rol spelen in dergelijk onderzoek? Doen meisjes niet mee aan deze subculturen? Of hebben de onderzoekers (vrijwel altijd mannen) gewoonweg geen oog voor meisjes? McRobbie betoogt dat het nodig is om gender mee te nemen in het kijken naar jongeren.

Let's face it, opgroeien is anders voor meisjes dan voor jongens. Er zijn andere verwachtingen, maar meisjes en jongens mogen ook niet dezelfde dingen. De cultuur van meisjes ziet er anders uit, omdat het leven voor meisjes er

anders uit ziet. En hiermee vuurt McRobbie het startschot af voor het begin van het onderzoek naar meisjescultuur.

STIJL ALS VERZET

In 1976 verschijnt de bundel *Resistance Through Rituals, Youth subcultures in post-war Britain*, een boek dat nog steeds een van de belangrijkste titels is in het onderzoek naar jeugdculturen. Een groep jonge Britse onderzoekers verenigt zich in het *Centre for Contemporary Cultural Studies* (CCCS). Zij doen onderzoek naar de spectaculaire jeugdculturen van na de Tweede Wereldoorlog: van mods en rockers tot skinheads en rastafari's. Ze kijken daarbij vooral naar de rol van stijl: wat betekent de taal, kleding en muziek van deze groepen jongeren? De onderzoekers zien dat de jongerenstijl zelfbewust afwijkt van de mainstreamcultuur; de cultuur waar de massa naar kijkt, luistert enzovoort. In deze tijd overheerst het marxisme aan de universiteiten. De onderzoekers leggen daarom de nadruk op sociale afkomst. Ze zien de stijl van deze jeugdculturen als een vorm van verzet van de lagere klasse, tegen de bourgeois-waarden van de middenklasse.

Op het onderzoek van het CCCS komt veel kritiek. In de bundel zelf schrijft Angela McRobbie over de onzichtbaarheid van meisjes in dit onderzoek. Maar ook de nadruk op politiek wordt bekritiseerd. Ex-punkers vinden niet allemaal dat punk een politiek statement is. Sommigen willen er gewoon bijhoren. De onderzoekers lazen eigenlijk te veel in deze jeugdculturen: ze probeerden hun eigen overtuiging op te leggen aan de fenomenen die ze onderzochten. In later onderzoek naar jeugdculturen zien we dan ook naast subcultuur andere concepten opkomen, zoals lifestyle en *tribes*. De onderzoekers van het CCCS hebben grotendeels ingestemd met de kritiek en in de loop der jaren hun visies genuanceerd. Klasse is echter altijd een belangrijke invalshoek gebleven.

In 1976 groeit eindelijk het besef dat jongerenonderzoek eigenlijk vooral jongensonderzoek is. Vanaf dat moment worden meisjes en hun eigen cultuur apart onderzocht. Hoe ziet die wereld er voor hen dan uit? En wat is er allemaal veranderd?

JAREN '70: ZE KOMEN DE SLAAPKAMER NIET UIT, SLAAPKAMERCULTUUR

Angela McRobbie vraagt zich dus in 1976 af waarom meisjes zo onzichtbaar zijn in jongerenculturen. Ze duikt daarom in de wereld van meisjes en ziet dat hun cultuur zich voor een groot deel in de slaapkamer voltrekt. Denk daarbij aan de teenybopper, de bakvis die in haar slaapkamer zwijmelt bij haar favoriete idool. In die tijd zijn dat bijvoorbeeld David Cassidy, Donny Osmond en The Bee Gees. Deze jeugdcultuur is heel anders dan die van jongens. Zij is makkelijker toegankelijk in de zin dat meisjes zich niet eerst hoeven te bewijzen om erbij te mogen. Meisjes lopen ook minder snel het risico belachelijk gemaakt te worden.

McRobbie ziet ook een overeenkomst met de jeugdculturen van jongens: ouders en leraren vinden het maar niks. Meisjes zwijmelen zo bij hun idolen. De beelden van gillende meisjes – die we nu kennen van Justin Bieber en One Direction – zijn een reden voor bezorgdheid. Is het trouwens wel gezond zo verliefd te zijn op een idool? En zijn deze meisjes sowieso niet veel te jong om zich bezig te houden met de liefde? In de hysterie spotten volwassenen een ontluikende seksualiteit. Ironisch genoeg maken al deze zorgen deelname aan deze cultuur juist aantrekkelijk. Omdat volwassenen het niks vinden, wordt het een manier om je als jongere te onderscheiden van de volwassenen en hun wereld. Daarmee voldoet de teenybopper-cultuur van meisjes aan een ander kenmerk van subculturen: de groep gedraagt zich op een bepaalde manier en maakt op die manier een verschil duidelijk. Verschil tussen groepen jongeren onderling, maar ook – of soms vooral – verschil met de volwassenencultuur.

JAREN '80: DE ONTDEKKING VAN DE MEISJES DOOR HET FEMINISME

In de jaren '80 komt het onderzoek naar meisjes echt op gang. Dit heeft ook te maken met veranderingen aan de universiteiten. Waren onderzoekers eerst bijna allemaal man, dankzij de Tweede Feministische Golf komen er nu ook steeds meer vrouwelijke onderzoekers. Zij zijn meestal zelf nog jong en gaan langdurig veldwerk met meisjes doen, zoals antropologen met de inheemse stammen in Papoea-Nieuw Guinea al deden. Veel van dit onderzoek heeft een expliciet politieke, feministische agenda. Vanuit de vrouwenbeweging bestaat het idee dat meisjes de behoefte hebben aan een eigen ruimte, een veilige plaats zonder jongens. Wc's vormen bijvoorbeeld zo'n ruimte. Het feit dat het op de meisjes-wc altijd druk is – en vergis je niet, nog steeds! – wordt gezien als een aanwijzing dat meisjes daar ook echt een behoefte aan hebben. Het resultaat is dat er allerlei meidenclubs worden georganiseerd. Die vormen zo een mooie plek om meisjes onder elkaar te onderzoeken. Uit die meidenclubs blijkt echter al gauw dat meisjes helemaal niet zitten te wachten op al die feministische onderzoekers die hen een eigen ruimte willen aanpraten. De meisjes spreken er vooral over jongens en verkering, en blijken heel erg bezig met make-up en kleding. Op hun beurt weten de onderzoekers niet wat ze met de meisjes moeten. Dit zijn niet de onderwerpen van de Tweede Feministische Golf. Er ontstaat zo een scheiding tussen wat feministische onderzoekers willen dat meisjes doen en wat meisjes daadwerkelijk allemaal uitvoeren.

TWEDE FEMINISTISCHE GOLF

In de jaren '60 komen vrouwen in allerlei westerse landen in verzet tegen de ongelijke positie van vrouwen ten opzichte van mannen. Mannen en vrouwen mogen dan wel gelijk zijn voor de wet, hun maatschappelijke rollen verschillen sterk. Voor meisjes staat vrijwel vast dat zij huisvrouw en moeder worden. In 1968 wordt in Nederland de beweging *Man Vrouw Maatschappij* opgericht. Doelen: betere opleidingskansen, kinderopvang en vrije abortus. In 1969 komt daar Dolle Mina bij (in 1970 ook met een Vlaamse tak). Deze groep organiseert speelse acties onder het motto 'Baas in eigen buik'. Er ontstaan meerdere organisaties,

zoals de Pluralistische Actiegroepen voor Gelijke Rechten van Man en Vrouw die in 1970 meedoen met de gemeenteraadsverkiezingen in Vlaanderen.

Vrouwen verenigen zich ook in praatgroepen om ervaringen uit te wisselen. Een bekende leus uit die tijd is 'het persoonlijke is politiek'. Hiermee wordt bedoeld dat de problemen die individuele vrouwen ervaren niet op zichzelf staan: ze treffen een hele groep. Later komt daar nog een betekenis bij. Veel problemen van vrouwen spelen zich thuis af, in de privésfeer. Met 'het persoonlijke is politiek' wordt ook bedoeld dat zulke problemen politiek zijn en dus collectief aangepakt moeten worden.

Deze golf van protest voor vrouwenrechten wordt de Tweede Golf genoemd. De Eerste Golf speelt zich grofweg af tussen 1870 tot 1920. Vrouwen strijden dan voor kiesrecht en toegang tot universitair onderwijs. In 1917 wordt de wet in Nederland aangepast en kunnen vrouwen verkozen worden. In 1919 krijgen vrouwen dezelfde politieke rechten als mannen en mogen zij ook stemmen. In België duurt dit veel langer: pas in 1948 krijgen Belgische vrouwen deze rechten.

Ondanks de kloof tussen wat meisjes doen en wat onderzoekers liever zien dat ze zouden doen, levert dit onderzoek wel inzichten op. Een van de belangrijkste ideeën over meisjescultuur uit de jaren '80 deze tijd is het *nice-girl-construct*: 'Een net meisje doet dit niet.' Deze uitspraak is in feite een inperking van de vrijheid van de jongedame, bijvoorbeeld door haar ouders. Door te zeggen 'een net meisje hangt niet op straat' of 'een net meisje heeft geen condooms bij zich' geeft men aan wat goed gedrag is. Opgelet, we schrijven zeer bewust 'gedrag'. Het gaat dus niet om persoonlijkheid. Seks en seksualiteit zijn hierbij impliciet aanwezig. Het gaat eerder om alledaagse kleine dingen: hoe een meisje zich kleedt, of ze make-up draagt, wat ze later wil worden. Voor jongens bestaan wel verwachtingen, maar een vergelijkbaar concept zoals *nice-boy* ontbreekt. Opvallend is dat meisjes dit 'construct' ook op elkaar toepassen en zo elkaars gedrag in 'goede' banen proberen te leiden. Wat nu precies een net meisje allemaal wel en niet doet, laat zich niet direct in één lijst vatten. Criteria verschillen per sociale klasse

en naargelang de situatie. Daarnaast is het voor iedere groep (ieder 'publiek') anders: jongens verstaan iets anders onder een net meisje dan ouders of leraren. Meisjes moeten zo voor elke situatie apart balanceren wat een net meisje allemaal wel of niet zou doen.

SLETTEN IN DE JAREN TACHTIG

'Als je ze niet leuk vindt, noemen ze je een bitch. Als je met ze meegaat, noemen ze je een slet.' Aan het woord is een meisje van 16 dat in 1986 vertelt over het dilemma rond de seksualiteit van meisjes. Sue Lees doet onderzoek op school en interviewt hierbij veel meisjes. Ze laat zien dat de seksuele reputatie van meisjes het belangrijkste is waar ze op beoordeeld worden, los van hun sociale klasse of afkomst. Voordat het kan gaan over de vraag of iemand aardig is, of slim, wordt vastgesteld of het meisje losjes of juist preuts is. Lees concludeert dat er geen *goede* seksualiteit bestaat voor meisjes. Het is voortdurend balanceren tussen te weinig en te veel.

De meisjes in haar onderzoek worden hoer genoemd als ze jongens afwijzen en hoer genoemd als ze wel interesse tonen. Alleen wanneer meisjes verliefd zijn, mogen ze hun eigen verlangen uitdrukken. De enige manier waarop het voor meisjes acceptabel is om aan seks te denken, is binnen een heteroseksuele, monogame relatie. Trouwen is hier het hoogste doel. Uit het onderzoek van Lees blijkt echter dat veel meisjes later helemaal niet willen trouwen, maar wel vinden dat dit eigenlijk de enige keuze is.

JAREN '90: I TELL YOU WHAT I WANT, WHAT I REALLY, REALLY WANT

In de jaren '90 ziet het leven van meisjes er anders uit dan in de jaren '70. Meisjes hebben een inhaalslag geleverd en er is meer gelijkheid tussen jongens en meisjes, bijvoorbeeld in het onderwijs. Jongens en meisjes krijgen steeds meer dezelfde vrijheden, ook al blijft de slaapkamer nog steeds een centrale plek in de cultuur van meisjes. Een typische jongerencultuur uit de jaren '90, gabber, gaat echter nog steeds voornamelijk over jongens. Ook een typische meisjescultuur die al langer bestaat, die van de paardenmeisjes (zie het intermezzo-hoofdstuk), blijft exclusief vrouwelijk. Het onderzoek naar meisjes verandert ook. De feministische onderzoekers die in de jaren '80 dergelijke studies verrichtten, nemen ondertussen hogere posities in aan de universiteit. Daardoor verdwijnt het langdurige veldwerk dat zo typerend was voor het meisjesonderzoek in de jaren '80. Zo ontstaat er een steeds grotere kloof tussen de wereld van meisjes en de onderzoekers die deze bestuderen.

De jaren '90 zijn voor de media het decennium van het meisje. Girlpower viert hoogtij. Vanuit de punk- en grungebeweging is er *Riot Grrrl*. Meer in de mainstreamcultuur roepen de Spice Girls meisjes op tot girlpower. Op televisie zijn *Charmed* en *Buffy The Vampire Slayer* succesvol. Al deze vormen van populaire cultuur vieren het meisje-zijn. Het meisje wordt een superheld. Het idee leeft dat meisjes alles kunnen worden. Daardoor zou je verwachten dat ook het onderzoek naar meisjescultuur een positief beeld zou laten zien. Dat is niet zo. Girlpower wordt voornamelijk bekritiseerd. De ideeën achter girlpower zouden niet echt feministisch zijn. Er zou een eenzijdig schoonheidsideaal worden doorgegeven: de meeste onderzoekers vinden de nieuwe heldinnen te blank, te dun, te blond. Bovendien vinden ze dat girlpower te heteronormatief is. De boodschap is nog steeds dat meisjes op zoek moeten gaan naar de eeuwige liefde. Tot slot bekritisieren onderzoekers het commerciële sfeertje rond girlpower. Een zelfbewuste meid zijn, lijkt opeens iets dat je kunt kopen – in de vorm van kleding, muziek, accessoires – en dat kan nooit goed zijn.

In de jaren '90 raken onderzoekers in de psychologie ook specifiek geïnteresseerd in meisjes. Het eerdere onderzoek vertrekt vanuit een feministisch perspectief. In het psychologisch onderzoek naar meisjes raakt die politieke kleur meer op de achtergrond. Dit soort onderzoek ziet meisjes vooral als

mogelijk in gevaar. Dit is te merken aan de groei aan zelfhulpboeken over meisjes. In 1994 verschijnt bijvoorbeeld *Reviving Ophelia: Saving the selves of adolescent girls* van klinisch psycholoog Mary Pipher. Pipher gebruikt het karakter Ophelia uit Shakespeares *Hamlet* om de kwetsbaarheid van meisjes aan te geven. Het boek beschrijft de gevaren van het opgroeien als meisje en snijdt thema's aan die ook in wetenschappelijk onderzoek naar meisjes centraal komen te staan. Voorbeelden zijn een slecht zelfbeeld, een verkeerd lichaamsbeeld, *peer pressure* of groepsdruk en de vorming van klikjes. Er wordt met een bestraffende vinger naar de media gekeken, vooral naar tijdschriften. Dunne modellen zouden ervoor zorgen dat meisjes onzeker worden over hun uiterlijk, waardoor ziektes als anorexia op de loer liggen.

Het is belangrijk hierbij op te merken dat dit in eerder onderzoek naar meisjes nooit aan de orde kwam en dat we dit ook in algemeen jongerenonderzoek niet terugzien. Deze beelden van kwetsbare meisjes in gevaar overheersen ook in de media en staan in schril contrast met girlpower. In navolging van Piphers bestseller komen er steeds meer van dergelijke boeken op de markt. Een van die boeken is *Queen Bees and wannabes: a parent's guide to helping your daughter survive cliques, gossip, boyfriends and other realities of adolescence*, waarover we het in de inleiding hadden. Dit boek is zo populair dat er een film over gemaakt werd... *Mean Girls*.

Aan het onderzoek naar meisjescultuur in de jaren '90 valt op dat het niet meer gaat over wat meisjes nu precies doen. Het onderzoek is ingegeven door zorgen en kritiek. Problemen en *mogelijke* problemen overheersen. Meisjescultuur wordt iets waarbij meisjes hulp van buitenaf nodig zouden hebben, want anders zouden er slachtoffers vallen.

RIOT GRRRL

Een uitzondering op het negatieve oordeel van onderzoekers over meisjescultuur vormen de *Riot Grrrls*, een aan de punk- en grungebeweging verwante subcultuur. Terwijl miljoenen meisjes wereldwijd fan zijn van de Spice Girls, richten onderzoekers hun blik op de kleine groep die zichzelf *grrrls* noemt. Meisjes uit deze muzieksceen nemen het heft zelf in handen. Ze laten zich hierbij inspireren door het feminisme en de *Do-It-Yourself*-houding van

punk. Bands als Bikini Kill, Calamity Jane en L7 worden tot deze stroming gerekend. Hun liedjes gaan vaak over feministische thema's als verkrachting, huiselijk geweld en de dubbele moraal. Naast muziek kenmerkt de subcultuur zich door zines (zelfgemaakte tijdschriften), activisme en kunst. *Riot Grrrls* spelen vaak met stereotiepe beelden van vrouwelijkheid, bijvoorbeeld door zich te kleden in kapotgescheurde babydolls. De onevenredige aandacht voor deze meisjescultuur in het onderzoek van de jaren '90 laat zich verklaren door de feministische achtergrond van veel onderzoekers: eindelijk hadden meisjesonderzoekers een subcultuur gevonden waar zij wél achterstonden.

JAREN '00: LET'S GET DIRTY, NEOLIBERALE SLACHTOFFERS

De wereld verandert verder en onderzoekers willen nu weten hoe meisjes omgaan met ontwikkelingen als mondialisering, migratiegolven en de informatierevolutie. In de eerste jaren van deze nieuwe eeuw blijft de negatieve interesse en komt er een nieuw concept bij: het neoliberale slachtoffer. Meisjesonderzoekers kijken naar de consequenties van het neoliberalisme op meisjes. Een voorbeeld als het buiktruitje, dat razend populair was tot ongeveer 2006 (en nu weer in de mode komt), maakt dit duidelijk. In het buiktruitje zien meisjesonderzoekers een reeks schadelijke invloeden. Het zou laten zien hoe meisjes zichzelf tot seksueel object maken. Vroeger maakte men zich zorgen over de manier waarop meisjes en vrouwen verbeeld worden en over mannen die hen zouden objectificeren. Nu zijn mensen bezorgd omdat meisjes zichzelf expres tot object maken. Christina Aguilera wordt hierbij vaak aangehaald als schrikbeeld. In het nummer *'Dirty'* zingt zij dat ze zin in seks heeft. De bijbehorende videoclip liegt er niet om. Het buiktruitje wordt door onderzoekers ook gezien als een antifeministische houding. Meisjes zouden denken dat ze weten wat goed voor ze is, maar dat weten ze helemaal niet. Ze zouden denken dat ze vrij zijn, terwijl ze volgens de onderzoekers juist het slachtoffer zouden zijn van al deze ontwikkelingen.

CONCLUSIE

In dit hoofdstuk zagen we dat we spreken over een jeugdperiode omdat we een begrip nodig hebben om een levensfase aan te duiden waar door de tijd heen veel zorgen over bestaan. ‘Adolescent’ en ‘tiener’ zijn daarom relatief jonge woorden die al een boel lading met zich meedragen over de manier waarop jongeren zich zouden of zouden moeten gedragen. In onderzoek naar jongerencultuur van voor 1976 wordt met jongerencultuur eigenlijk zowat altijd jongenscultuur bedoeld. Pas daarna worden meisjes apart onderzocht. Meisjesonderzoek richt zich daarbij op genderverschillen in opgroeien. We beschreven dat er voor meisjes hele specifieke zorgen bestaan die niet voor jongens voorkomen. Nog opvallender: er komen steeds nieuwe zorgen bij, terwijl oude zorgen niet noodzakelijk weggaan – ook al verbetert de positie van meisjes steeds. Seksualiteit blijkt daarbij een terugkerend thema.

ZORGEN OVER SEKS

Even opsommen hoe doorheen dit hoofdstuk de zorgen over seksualiteit vorm kregen:

- Slaapkamercultuur: de bewegingsvrijheid van meisjes is beperkt tot de slaapkamer omdat op straat de zedelijkheid van meisjes in het geding is.
- Teenybopper: angst dat meisjes van muziek hysterisch worden. De muziek gaat stiekem over seks en meisjes vinden hierin een manier om hun ontluikende seksualiteit te botvieren.
- Meidenclubs: in plaats van het nastreven van feministische doelen, praten meisjes hier te veel over uiterlijk en liefde. Meisjes richten zich te veel op jongens.
- *Nice girl-construct*: meisjes moeten hun seksualiteit bewaken en dat is een complexe taak waarin je ouders, opvoeders, jongens tevreden moet houden.
- Girlpower: deze heldinnen laten een eenzijdig schoonheidsideaal zien waarbij er te weinig ruimte is voor homoseksualiteit.

- Meisjes in gevaar: verzameling van zorgen over slecht zelf- en lichaamsbeeld, met name in relatie tot tijdschriften.
 - Neoliberaleslachtoffers: meisjes gebruiken hun lichaam om dingen gedaan te krijgen.
-
-

In de loop van dit boek zullen we zien dat deze ‘oude’ inzichten nog steeds van toepassing zijn op meisjescultuur en de manier waarop volwassenen daarover praten, zowel in het publieke debat als in de wetenschap. Deze korte samenvatting leert ons ook nog een andere belangrijke les. Er is een verschil tussen wat onderzoekers graag willen voor meisjes, en de realiteit van meisjes. Dit is belangrijk: in wiens termen wil je wat weten? Wil je kijken door de bril van de meiden zelf, door die van ouders, door die van feministische onderzoekers? De bril die je kiest, kleurt je uitkomsten. In dit boek willen we proberen de stem van meisjes zelf te laten horen. We doen dat op basis van onderzoek. We zullen ook veel citeren uit het promotieonderzoek dat Linda uitvoerde met Amsterdamse meisjes. We zullen zien dat wanneer we luisteren naar meisjes, opgroeien helemaal niet zo’n nachtmerrie is als het beeld dat films en andere media schetsen.

***Vriendschap
tussen meisjes
is intiem en
vol geheimen***

